



# PÄLKÄNE RAUNIOKIRKKO JA TIILILÄ

SÄHKÖPYLVÄIDEN POISTAMISEN ARKEOLOGINEN VALVONTA  
2013



## SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	3
1.1	Hankkeen tausta.....	3
1.2	Tutkimusalueen topografia ja lähistön kohteet.....	3
1.3	Pälkäneen Rauniokirkon, Onkkaalan (Onkkaala) Tiililän ja Pappilan muinaisjäännöskohteet.....	3
1.4	Käytetyt menetit.....	4
2	Havainnot.....	4
3	Yhteenveto.....	11
4	Lähteet.....	12

Liite 1. Digitaalikuvaluettelo

Kartta 1. Poistettujen pylväiden sijainti, MK 1:5000

Taustakartat:

Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 10/2012 aineistoa

[http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata\\_lisenssi\\_versio1\\_20120501](http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501)

## PÄLKÄNE RAUNIOKIRKKO JA TIILILÄ, SÄHKÖPYLVÄIDEN POISTAMISEN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2013

### Tiivistelmä

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti arkeologisen valvonnan Pälkäneen Rauniokirkon pohjois- ja itäpuolella sekä Pälkäneen Tiililän alueella, lähellä Pälkäneen Onkkaalan (Onkkaala) Tiililän ja Pappilan muinaisjäännösalueita. Valvonta liittyi sähkölinjan ilmajohtopylväiden (yhteensä 4 kpl) poistamiseen. Valvonnan kenttätöitä tehtiin 2.5.2013, ja niistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin toukokuussa 2013. Hankkeen kustannuksista vastasi Verkonrakentaja Wire Oy. Valvonnan yhteydessä ei havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä.

### Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuskohteen nimi:	Valvotut alue sijaitsevat lähellä seuraavia muinaisjäännöksiä: Pälkäne Rauniokirkko (635000002) Pälkäne Onkkaala (Onkkaala) Tiililä (1000003216) Pälkäne Pappila Pappila (1000003215)
Tutkimuksen laatu:	Arkeologinen valvonta sähköpylväiden (yhteensä 4 kpl) poistamisen yhteydessä.
Tutkija:	FM Kirsi Luoto
Tutkimuslaitos:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Kenttätöaika:	2.5.2013
Tutkitun alueen laajuus:	yhteensä noin 5 neliometriä
Tutkimuksen tilaaja:	Verkonrakentaja Wire Oy
Kunta/kylä/tila	Pälkäne/Onkkaala/ 635-424-24-143 635-424-10-44 635-424-6-29 635-426-1-38
Peruskartta:	2141 04 Pälkäne
Sijaintikoordinaatit: (ETRS-TM35FIN)	Rauniokirkon lähistö Pylväs 1: 6804587/353549 Pylväs 2: 6804547/353597  Tiililä Pylväät 3 ja 4: 6804074/354051
Tutkimuksen löydöt:	Ei löytöjä.
Lähistön kohteiden tutkimukset:	Rauniokirkko: 1993 Olli Soinen (hoito) 1994 Olli Soinen (hoito) 1998 Vadim Adel (kaivaus) 2001 Esa Mikkola (kaivaus) 2003 Esa Mikkola (kaivaus) 2007 Hannu Poutiainen (koekaivaus) 2010 Katja Vuoristo (kaivaus)  Pappila Pappila: 1995 Juha-Matti Vuorinen (inventointi) 2004 Katja Vuoristo (inventointi) 2006 Vadim Adel (kaivaus) 2009 Hannu Poutiainen (inventointi)

	Onkkaala (Onkkaala) Tiillä: 2004 Katja Vuoristo (inventointi) 2009 Hannu Poutiainen (inventointi)
Raportin säilytyspaikka:	Alkuperäinen raportti Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistossa, kopiot Pirkanmaan maakuntamuseon ja Museoviraston arkistossa.

VALVONTA-ALUEIDEN SIJAINNIT MERKITTY KARTALLE PUNAISILLA YMPYRÖILLÄ.



## **1 Johdanto**

### **1.1 Hankkeen tausta**

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti arkeologisen valvonnan Pälkäneen Rauniokirkon pohjois- ja itäpuolella sekä Pälkäneen Tiililän alueella, lähellä Pälkäneen Onkkaalan (Onkkaala) Tiililän ja Pappilan muinaisjäännösalueita. Valvonta liittyi sähkölinjan ilmajohtopylväiden (yhteensä 4 kpl) poistamiseen. Valvonnan kenttätyöt tehtiin 2.5.2013, ja niistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin toukokuussa 2013. Hankkeen kustannuksista vastasi Verkonrakentaja Wire Oy.

### **1.2 Tutkimusalueen topografia ja lähistön kohteet**

Rauniokirkon läheisyydestä poistetut sähköpylväät 1 ja 2 sijaitsevat kirkon pohjois- ja itäpuolella, noin 180 metriä itään valtatie 12:sta (Lahdentie). Pohjoisempi pylväistä (pylväs nro 1) sijaitsee Rauniokirkolta pohjoiseen johtavan Vanhankirkontien länsipuolella, välittömästi tien vieressä (ks. kartta 1). Pylväs nro 2 kaksi sijaitsee saman tien itäpuolella, pellon keskellä. Lähimmillään matkaa Rauniokirkon muinaisjäännösalueeseen (mj.rek.nro 635000002, rauh.lk 1) oli pylväältä nro 2 noin 30 metriä.

Tiililässä Sähkölinjan ilmajohtojen pylväiden purkamiseen liittyvä arkeologisesti valvottu alue sijaitsee Pälkäneen rauniokirkosta noin 600 metriä kaakkoon, valtatie 12:n pohjoispuolella, Pälkäneen pappilalle johtavan Pappilantien pohjoispuolella (ks. kartta 1), noin 2 m tiestä. Poistettujen pylväiden 3 ja 4, jotka yhdessä muodostivat vanha muuntajanpaikan, vieressä sijaitsi kookas tuomi. Valvotun alueen koillispuolella, lähimmillään noin 20 metrin päässä tutkimusalueen koillisreunasta, sijaitsevat kiinteät muinaisjäännökset Pälkäne Onkkaala (Onkkaala) Tiililä (muinaisjäännösrekisterinumero 1000003216, rauh.lk 2) ja Pälkäne Pappila Pappila (mj.rek.nro 1000003215, rauh.lk 2). Molemmat on luokiteltu ajoitukseltaan rautakautisiksi/keskiaikaisiksi asuinpaikoiksi.

### **1.3 Pälkäneen Rauniokirkon, Onkkaalan (Onkkaala) Tiililän ja Pappilan muinaisjäännöskohteet**

Pälkäne Rauniokirkko (mj.rek.nro 635000002, rauh.lk 1) eli Pälkäneen Pyhän Mikaelin kirkko on rakennettu vuoden 1500 vaiheilla. Ensimmäisenä kirkkoon rakennettiin kirkkosali ja pohjoispuolen muurattu sakaristo. Eteläpuolen asehuone tehtiin vasta runkokuoneen valmistumisen jälkeen. Kirkkoon suunniteltua holvausta ei toteutettu, vain sakaristoon muurattiin kahdeksanjakoisen ristiholvi. Runkokuoneen länsipäädyn koristekomeroissa on säilynyt alkuperäisiä kalkkimaalauksia. Eteisen päädyssä on ulkosaarnastuoli ja kellotapuli on sijainnut kirkon itäpuolella nykyisen kirkkomaa-aidan kulmassa. Pälkäneen kirkko jäi pieneksi 1800-luvun alussa ja se korvattiin 1839 valmistuneella uudella kirkolla, vanhan jäädessä käyttämättömänä rapistumaan.

Kirkon perustusten vierustoilla on tehty arkeologisia kaivauksia korjaustoimenpiteiden yhteydessä. Kaivauksissa on löydetty useita kirkon aikaisia hautoja, mutta lisäksi on löytynyt myös kirkkoa vanhempia keskiaikaisia hautoja sekä merkkejä rautakautisista hautausista. (Muinaisjäännösrekisteri 13.5.2013)

Pälkäneen Onkkaala (Onkkaala) Tiililän (muinaisjäännösrekisterinumero 1000003216, rauh.lk 2) rautakautinen asuinpaikka ja keskiaikainen kylätontti sijaitsee Onkkaalan kylän itäosassa, Alikartanontien ja Vanhankirkontien risteyksen kaakkoispuolella ja Pappilan pihapiirin luoteispuolella sijaitsevalta terassimaiselta peltoalueella. Kohde löytyi Katja Vuoriston tekemässä Pälkäneen Epaala - Kuuliala - Onkkaala -kulttuurimaisema-alueen

osainventoinnissa vuonna 2004. Inventoinnissa pellolta löytyi pintapöiminnassa historiallisen ajan asuinpaikkalöytöjä: punasavikeramiikkaa, pullo- ja ikkunalasia, fajanssia ja liitupiipun katkelmia sekä mahdollisesti keskiaikaiseen tai rautakautiseen asutukseen viittaavia löytöjä eli rautakaudentyypin keramiikkaa, palanutta savea ja piitä. Inventointiin liittyvät Kansallismuseon kokoelmiin luetteloidut löydöt KM 2005001: 26-46. Kohteen on sittemmin tarkastanut myös Hannu Poutiainen (2009) Pälkäneen Epaala-Kuuliala osayleiskaava-alueen muinaisjäänösinventoinnin yhteydessä.

Pälkäneen Pappilan muinaisjäänösalue (mj.rek.nro 1000003215, rauh.lk 2) sijoittuu pappilan piha-alueelle, nykyistä päärakennusta ympäröivälle tasoitetulle nurmialueelle. Vanhimmat pappilaa koskevat kirjalliset lähteet ajoittuvat 1600-luvun ensimmäiselle puoliskolle. Pappilan alueelta on löytynyt vuonna 1787 rautakauden lopulle ajoittuva hopea-äärre vanhan ja uuden pappilan purku- ja rakennustöissä. Kohde mainitaan ensimmäisen kerran arkeologisen inventoinnin yhteydessä vuonna 1995 (Pukkila & Laakso 1995). Myös Katja Vuoristo tarkasti kohteen vuoden 2004 inventoinnin yhteydessä. Alueelle tehdyn koekuopituksen perusteella on todettu, että Pappilan alueella on säilynyt historialliseen aikaan ajoittuvien rakenteiden jäännöksiä ja mahdollisesti myös vanhempia, rautakautisia rakenteita. Historiallisen ajan rakenteet liittyvät todennäköisesti Pappilan moniin rakennusvaiheisiin. Koekuopituksen yhteydessä löytyi tyypillistä historiallisen ajan asuinpaikkamateriaalia kuten punasavikeramiikkaa ja vihreää ikkunalasia, mutta myös rautakaudentyypin keramiikkaa.

Pirkanmaan maakuntamuseo suoritti syys-lokakuussa 2006 (Adel) pappilan piha-alueella konekaivutöiden arkeologisen valvonnan. Työt liittyivät sadevesien poistojärjestelmän toteuttamiseen päärakennuksen lounaispuolella. Valvotun alueen laajuus oli noin 40 x 10 metriä. Kaivutyö kohdistui pääasiassa pihan täyttömaakerrokseen, jonka paksuus vaihteli 20 - 60 cm välillä ja joka sisälsi pääasiassa tiilimurskaa ja muita 1800-1900 -luvuilta peräisin olevia löytöjä. Alempana todettiin enemmän tai vähemmän sekoittuneita historiallisen ajan kulttuurikerroksia, joista löytyi mahdollisesti jopa rautakautista aineistoa. Valvonnan yhteydessä löydettiin ja osittain dokumentoitiin kaksi kiviperustusta ja tulisija.

#### **1.4 Käytetyt metodit**

Valvonta suoritettiin 2.5.2013. Ennen pylväiden poistamista niiden lähiympäristöä havainnoitiin silmämääräisesti mahdollisten irtolöytöjen havaitsemiseksi. Itse pylväiden poistamisessa jouduttiin käyttämään kaivuria pylväitä 1 ja 2 poistettaessa. A-kirjaimen muotoisen pylvään 1 poikkipuu sijaitse maan alla, noin 1 m syvyydessä. Poikkipuu kaivettiin esiin hitaasti kaivinkonetta käyttäen arkeologin havainnoissa paljastuvaa maannosta. Kun pylvään poikkipuu oli kaivettu esiin, nostettiin pylväs sijoiltaan kaivurissa olevien saksimaisten tarttumahakojen avulla. Pylvään nro 2 kohdalta maannosta oli myös kaivettava koneellisesti pylvään juuren löylyttämiseksi ennen pylvään paikaltaan nostamista. Pylväiden 3 - 4 poistamisen yhteydessä ei maannosta tarvinnut kaivaa ollenkaan, vaan ne pystyttiin nostamaan suoraan pois paikaltaan. Kun pylväiden kohdat oli dokumentoitu, täytettiin ne saman tien koneellisesti.

Kenttätyövaiheessa tehdyt havainnot dokumentoitiin kirjaamalla niistä muistiinpanoja, valokuvaamalla digitaalikameralla sekä merkitsemällä poistettujen pylväiden paikat peruskartalle. Jälkityövaiheessa kartta piirrettiin puhtaaksi käyttäen MapInfo GIS -paikkatieto-ohjelmistoa ja digitaalikuvat talletettiin Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon.

## **2 Havainnot**

Pylväs 1 (P: 6804587, I: 353549): Pylvään poistamisen yhteydessä ei havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäänöksestä. Maannos pylvään kohdalla oli sekaantunutta, koska pylväs sijaitsi Vanhankirkontien länsipuolisessa ojassa (kuvat 1 ja 2). A-kirjaimen mallisen pylvään poikkipuuta esiin kaivettaessa löydettiin resentti betoniporsas, joka oli ilmeisesti

haudattu pylvään juureen sen pystyttämisen yhteydessä (kuva 3). Koneellisesti kaivetun alueen laajuus oli 2,5 x 1 m ja syvyys 1 m.



Kuva 1. Pylväs 1 sijaitti Pälkäneen Rauniokirkon pohjoispuolella, tieojassa. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:1)



Kuva 2. Pylvään 1 juuren maannos oli sekoittunutta. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:2)



Kuva 3. Pylvään 1 juurelta löytyi maan alta resentti betoniporsas. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:3)

Pylväs 2 (P: 6804547, I: 353597): Pylväs 2 sijaitsi pellolla, Rauniokirkon itäpuolella (kuva 4). Pellolla, poistettavan pylvään ympäristössä ei havaittu irtolöytöjä tai merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä pylvään poistamista ennen suoritetun silmämääräisen havainnoinnin yhteydessä. Myöskään itse pylvään kohdalla ei löydetty merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Maannos pylvään kohdalla oli hienoa hiesua, jossa varsinaista pelto-kerrosta oli vaikea erottaa sen alapuolisesta maannoksesta (kuva 5). Pylvään ympäriltä kaivetun alueen koko oli 1,5 x 1,5 m ja syvyys noin 0,6 m.





Kuva 4. Pylväs nro 2 sijaitsi pellolla Rauniokirkon itäpuolella. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:4)



Kuva 5. Maannos pylvään 2 kohdalla oli hienoa hiesua aina 60 cm syvyyteen saakka. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:5)

Pylväät 3 ja 4 (P: 6804074, I: 354051): Maannosta poistettavien pylväiden 3 ja 4 länsipuolella oli havainnointu jo aiemman maakaapelointityöhön liittyvän valvonnan (Luoto Kirsi 2012) yhteydessä. Poistettavien pylväiden (kuva 6) ympäristössä oli 2013 havaittavissa palaneita kiviä ja tiilenkappaleita ja palamattomia luun kappaleita, jotka eivät kuitenkaan vaikuttaneet olevan alkuperäisessä kontekstissaan (kuva 7).

Poistettavien pylväiden pohjoispuolella, noin 2-5 m pylväistä, sijaitsee peltoraunio (Kartta 1). Peltoraunioon päällä kasvaa kookas tuomi. Peltoraunioon yhteydessä oli havaittavissa myös kiviä, jotka vaikuttivat olevan päällekkäin ladottuja, tiiliä sekä resenttejä roskia (kuva 8). On mahdollista, että peltoraunioon alla sijaitsee jonkinlainen suurelta osin tuhoutunut kivirakenne, johon ympäristöstä irrallaan löytyneet palaneet kivet ja tiilenkappaleet liittyvät. Rakenteen tarkkaa ikää ei pysty arvioimaan silmämääräisten havaintojen perusteella, mutta se ei ympäriltä löytyneiden löytöjen (palamattomat luut, tiilenkappaleet) perusteella vaikuttanut kovinkaan vanhalta. Itse pylväiden poistamisen yhteydessä ei niiden kohdalta havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä (kuva 9). Pylväiden poistamisesta syntyneiden aukkojen halkaisija oli noin 0,3 cm ja syvyys liki 2 m.



Kuva 6. Poistettavat pylväät 3 ja 4 sijaittivat uuden muuntajan itäpuolella, Pappilantien pohjoispuolella. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:6)



Kuva 7. Pylväiden 3 ja 4 läheisyydessä oli havaittavissa pieniä, halkaisijaltaan 10-15 cm olevia, osin palaneita kiviä, palamatonta luuta sekä tiilenkappaleita. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:7)



Kuva 8. Poistettujen pylväiden pohjoispuolella oli peltoraunio, jonka alla olevista kivistä osa vaikutti olevan ladottu. Paikalla oli myös resenttiä roskaa. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:8)



Kuva 9. Pylväiden 3 ja 4 poistamisesta syntyneet kuopat olivat pienialaisia ja siistejä. (Pälkäne Rauniokirkko ja Tiililä, sähköpylväiden poistamisen arkeologinen valvonta 2013:9)

### 3 Yhteenveto

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy suoritti arkeologisen valvonnan Pälkäneen Rauniokirkon pohjois- ja itäpuolella sekä Pälkäneen Tiililän alueella, lähellä Pälkäneen Onkkaalan (Onkaala) Tiililän ja Pappilan muinaisjäännösalueita. Valvonta liittyi sähkölinjan ilmajohtopylväiden (yhteensä 4 kpl) poistamiseen. Valvonnan kenttätöitä tehtiin 2.5.2013, ja niistä vastasi arkeologi (FM) Kirsi Luoto. Valvonnan jälkityöt tehtiin toukokuussa 2013. Hankkeen kustannuksista vastasi Verkonrakentaja Wire Oy.

Valvonnan yhteydessä ei havaittu pylväiden kohdalla merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Pylväiden 3 ja 4 pohjoispuolella sijaitsee peltoraunio, jonka alla oli havaittavissa todennäköisesti nuorehkon, suurelta osin tuhoutuneen rakenteen jäännökset.

*Kirsi Luoto*

Kirsi Luoto

FM, arkeologi

#### **4 Lähteet**

##### Painamattomat lähteet:

Adel, V. 2006. Pälkäne Pappila. Konekaivutöiden arkeologinen valvonta rautakauden ja historiallisen ajan muinaisjäännösalueella 2006. Alkuperäinen raportti Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa.

Luoto, Kirsi 2012. Pälkäne Tiililä. Maakapelointityön arkeologinen valvonta 2012. Alkuperäinen raportti Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistossa.

Vuoristo, K. 2005: Pälkäne Epaala – Kuuliala – Onkkaala. Kulttuurimaisema-alueen osainventointi 7.-18.6. ja 11.-15.10.2004. Inventointikertomus Museoviraston arkistossa.

Poutiainen, H. 2009. Pälkäne Epaala-Kuuliala osayleiskaava-alueen muinaisjäännösinventointi 2009. Kopiot raportista Museoviraston ja Pirkanmaan maakuntamuseon arkistoissa.

Pukkila, J. & Laakso, V. 1995. Pälkäne, arkeologinen inventointi 19.6.-14.7.1995. Alkuperäinen raportti Pirkanmaan maakuntamuseon arkistossa.

## Liite 1. Digitaalikuvaluettelo

Kuvannut Kirsi Luoto 2013. Kuvat on arkistoitu Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:n arkistoon.

Kuva	Aihe	Kuvattu suunnasta	Pvm
1	Pylväs 1 sijaitsi Pälkäneen Rauniokirkon pohjoispuolella, tieojassa.	pohjoinen	2.5.
2	Pylvään 1 juuren maannos oli sekoittunutta.	itä	2.5.
3	Pylvään 1 juurelta löytyi resentti betoniporsas.	itä	2.5.
4	Pylväs nro 2 sijaitsi pellolla Rauniokirkon itäpuolella.	etelä	2.5.
5	Pylvään 2 juuren maannos oli hienoa hiesua.	eteläkaakko	2.5.
6	Poistettavat pylväät 3 ja 4 sijaitsivat uuden muuntajan itäpuolella, Pappilantien pohjoispuolella.	kaakko	2.5.
7	Pylväiden 3 ja 4 läheisyydessä oli havaittavissa pieniä, halkaisijaltaan 10-15 cm olevia, osin palaneita kiviä, palamatonta luuta sekä tiilenkappaleita.	lounas	2.5.
8	Poistettujen pylväiden pohjoispuolella oli peltoraunio, jonka alla olevista kivistä osa vaikutti olevan ladottu.	etelä	2.5.
9	Pylväiden 3 ja 4 poistamisesta syntyneet kuopat olivat pienialaisia ja siistejä.	länsi	2.5.

PÄLKÄNE  
RAUNIOKIRKKO JA TIILILÄ  
SÄHKÖPYLVÄIDEN POISTAMISEN ARKEOLOGINEN VALVONTA 2013

Kartta 1. Poistettujen pylväiden 1 - 4 sijainti.

MK 1: 5000

piirt. Kirsi Luoto



poistettujen pylväiden 1 - 4  
sijaintipaikat



peltoraunio ja sen alla oleva rakenne

